

καιρόν νά φορέσῃ τὸν πῖλόν της· οἱ πλόκαμοί της ἐκρέμαντο ἐπὶ τῶν ὤμων της, πλήττουσαι τὰς παρειάς της ἐν ᾧ ἔτρεχεν ἄπελπις. Ἡ χιὼν ἐπιπτεν ἀδιαλείπτως καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς κορασίδος ἐσχηματίζετο πηλὸς πηκτὸς καὶ παγετώδης. Τὸ παιδίον ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του εἰς ὅτου εὗρέθη ἐν τῷ κήπῳ τῆς οἰκίας, καὶ ἐστάθη ἀσθμαίνουσα, τρέμουσα ἐκ τῆς συγκινήσεως καὶ τοῦ φόβου, διότι ἔμελλε πάλιν νά εἰσέλθῃ εἰς τὸ δωμάτιον ἐν ᾧ ἡ κυρία Ἐρμίνη ἐλάλει ἴσως ἔτι πρὸς τὸν Μονφόρτ, τὸν ἀπόντα τοῦτον καὶ ἀπολωλὸτα πατέρα, ὅστις τὴν ὥραν ταύτην τὴν πένθιμον ἐφαίνετο εἰς τὴν ὄρφανὴν ὡς ἀναστάς ἐκ νεκρῶν.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΟΙ ΩΡΥΟΜΕΝΟΙ ΛΕΡΒΙΣΑΙ

Ἡ διατὶ ἐφυγον οἱ Τούρκοι ἐκ Θεσσαλίας.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1882 εὐρισκόμην ἐν Λαρίσση. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνερχόμενος εἰς εἰκοσακισχιλίους καὶ πλέον κατοίκους ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ καθεστώτος, ὡς ἐκ τῆς καθ' ἐκάστην φυγῆς τῶν Τούρκων, εἶχεν ἐπαισθητῶς ἀραιωθῆ. Ὀλόκληροι συνοικίαι ἦσαν ἔρημοι, καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἠδύνατο νά περιέρχεται τις αὐτάς, χωρὶς νά συναντᾷ ἄλλον διαβάτην ἢ στρατιώτην δαπανῶντα τὸν χρόνον τῆς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας σχολῆς εἰς τὸ νά περιπατῇ ἀνά τὰς ὁδοὺς ταύτας, καὶ ἐρευνᾷ ἑταστικώτατα τὰ περιφράγματα (καράσια) τῶν παραθύρων τῶν τουρκικῶν οἰκιῶν, ὅπισθεν τῶν ὁποίων εἶχεν ἀκούσει ἴσως ὅτι ἐκρύπτοντο ἄλλοτε οἱ φλογεροὶ ἐκείνοι ὀφθαλμοί, οἱ τοξεύοντες τὰ τόσον ἐρωτύλα βλέμματα. Πολλοὺς ἤκουον διαλεγομένους καὶ σχολιάζοντας ἐν Λαρίσση τὰ αἷτια τῆς φυγῆς τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἠδύνατον νά πιστεύσω εἰς αὐτά, καὶ κατελήφθην ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, εἰ δυνατόν, νά ἀνακαλύψω τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀλλοκότου ταύτης φυγῆς ἀνθρώπων, οἵτινες ἄνευ πόνου, ἄνευ λύπης ἐγκατέλειπον τὴν γενέτειραν, καὶ χωρὶς νά πιέζωνται ὑπ' ἀνωτέρας τινὸς βίας ἢ ἀνάγκης ἐφυγον, ὡς τὰ ἀποδημητικὰ πτηνὰ κατὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ χειμῶνος. Ἐξήτασα τινὰς πλησιάζοντας τοὺς ἀπερχομένους Τούρκους, ἀλλ' οὐδὲν ἔμαθον ἢ συγκεχυμένα καὶ ἀσαφῆ. — Ἐπὶ τέλους ἐσκέφθην, ὅτι προσφορώτερον πρὸς ἀνακάλυψιν μέσον θὰ ἦτο νά ἀποταθῶ πρὸς τοὺς παραιμένοντας ἔτι Τούρκους ἐν Λαρίσση, παρ' ὧν ἴσως θὰ ἐπέτυχον ἐξήγησιν τινά. Πρὸς τοῦτο δ' ἀπεφάσισα νά ἐπισκεφθῶ τινὰς αὐτῶν κατ' οἶκον· γινώσκων δὲ καλῶς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά των κατέβαλλον πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως κατὰ τὰς μετ' αὐτῶν συνεντεύξεις μου οὔτε κατὰ κεραίαν παρεκκλίνω τῆς ὀφειλομένης φιλοφροσύνης. Ἦθε-

λον ἐμπνέων αὐτοῖς ἐμπιστοσύνην νά ἐπιτύχω εὐλικρινεῖς ἐξηγήσεις. Εἰς ἐκάστην ἐπίσκεψίν μου εὕρισκον τὸν οἰκοδεσπότην περιστοιχιζόμενον ὑπὸ πολλῶν ὁμοθρήσκων του, ὧν αἱ φυσιογνωμίαι ἦσαν κατηρεῖς καὶ σκυθρωπαί. Ὁ φόβος ἐφαίνετο κατέχων αὐτούς. Ὁ φόβος δ' οὗτος, ἢ κάλλιον τὸ δέος, ἐπετεινετο, ὅτε ἐκ συμπτώσεως διέβαινον πρὸ τῶν οἰκημάτων αὐτῶν ἐνοπλοὶ στρατιωταί μας, καὶ ἰδίως ἐλάται τοῦ πυροβολικοῦ ὀδηγοῦντες τὰς βαρεῖας ἀμαξίας των· ὁ κρότος τοῦ ἐκ τῶν τροχῶν τῶν ἀμαξῶν δονομένου λιθοστρώτου ἐνόμιζε τις ὅτι, ὡς δι' ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος μεταβιβαζόμενος εἰς τὸν ὄργανισμόν των, παρῆγε τρομώδη τινὰ συγκίνησιν, ὁμοίαν ἐκείνης ἣν ὑφίστανται τὰ κατοικίδια πτηνὰ, ὅταν καθορῶσι τὴν σκιάν τοῦ ὑπερθεν ἰπταμένου ἱέρακος. Περίφοβοι παρηκολούθουν διὰ τῶν βλεμμάτων τὴν διάβασιν τῶν ἀμαξῶν, ἅμα δὲ παρήρχοντο, ἐφαίνοντο ἡσυχώτεροι, καὶ ὡς νά διεξέφυγον προφανῆ κίνδυνον. Ὁμίλου σιγαλώτατα, τὸ δ' ἀντικείμενον τῆς συνομιλίας αὐτῶν ἦτο εἰς ἐπὶ τὸ πλείστον, τίνες οἱ ἀναχωρήσαντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν, τίνες οἱ προτιθέμενοι νά πράξωσι τοῦτο τὴν ἐπαύριον, καὶ τίνες οἱ ἐκποθήσαντες τὰς ιδιοκτησίας των. Ὅτε ἀνηγγέλλετο πώλησίς τις εἰς ὑψηλὴν τιμὴν, ἅπαντες ἐφαίνοντο εὐχαριστημένοι, καὶ ἔσειον τὰς κεφαλὰς, ὡς νά ᾤκτειρον τοὺς ἀγοραστάς. Ἐπιλαμβανόμενος ἀφορμῆς τινος, ἀνεμιγνύομην εἰς τὴν συνομιλίαν των καὶ ἠρώτων αὐτοὺς πρὸς τί ἢ τόση σπουδὴ τῆς μεταναστεύσεώς των καὶ τίς ἢ αἷτια τῆς φυγῆς των. Αἱ ἐρωτήσεις μου ἐνέβαλλον αὐτοὺς εἰς ἀπορίαν, καὶ ἕκαστος προσεπάθει νά εὔρῃ ἐπιχειρήματα δικαιολογούντα τὴν φυγὴν. Ἄλλοι ἔλεγον ὅτι δὲν δύνανται νά παραμείνωσι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν οἰκειῶν καὶ συγγενῶν των, ἄλλοι ὅτι ἀποῦ ἀνεχώρησαν οἱ γείτονές των, αὐτοὶ δὲν δύνανται πλέον νά παραμείνωσιν, ἄλλοι ὅτι φοβοῦνται τὴν μέλλουσαν στρατολογίαν τῶν τέκνων των, ἢ μᾶλλον τὸν ἐξ αὐτῆς πιθανὸν ἐκχριστιανισμόν των, ἄλλοι ὅτι φοβοῦνται ἀντεκδικήσεις τῶν ἐνοπιῶν Χριστιανῶν, καὶ ἄλλοι ἐπὶ τέλους ὅτι φοβοῦνται τοὺς ... δικηγόρους. — Προσεπάθουν νά καταπολεμήσω ἕκαστον τῶν σαθρῶν αὐτῶν ἐπιχειρημάτων, ἐξαιρων τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν τῆς χώρας, τὴν πρόδον τοῦ τόπου ὑπὸ τὸ κράτος τῶν νόμων, τὴν ὑπερτίμησιν τῶν κτημάτων των, καὶ ἐν τέλει τὴν ὡς ἐκ τῆς συστάσεως τῶν Τραπεζῶν ἀφθονίαν τοῦ χρηματικοῦ καὶ εὐθνηαῖον τοῦ τόκου, ἐνῶ ἄχρι τοῦδε αὐτοί, καίτοι πλούσιοι γαιοκτήμονες, δανειζόμενοι, κατέβαλλον ἀδρότατος τόκους. Εἶνε ἀληθές ὅτι προσεῖχον εἰς τοὺς λόγους μου, καὶ ἐφαίνοντο ἐπιδοκιμαζόντες τὰ ἐπιχειρήματά μου, ἀλλ' ἐπίσης βέβαιον εἶνε ὅτι αὐτὰ οὐδόλως συνήργουν εἰς τὸ νά μετατρέψωσι τὴν πρὸς μετανάστευσιν ἐπιθυμίαν των, τὴν εἰς τὸ βάθος τῶν

καρδιῶν τῶν ἐντετυπωμένῃν. Μεθ' ὅλας δὲ τὰς δικαιολογητικὰς τῶν ἀπαντήσεως, οὐδόλως ἐπέστην καὶ ἐγὼ περὶ τοῦ ἀληθοῦς αἰτίου τῆς φηγῆς τῶν. Ὑπέθετόν τι ὡς βέβαιον αἴτιον, καὶ τοῦτο ἦτο ὁ γνωστός φανατισμὸς τῶν ὀπαδῶν τοῦ θρησκευάματος τοῦ Μωάμεθ, ἀλλὰ κατὰ τὰς μετ' αὐτῶν συνομιλίαις μου, οἱ καίτοι ἔθιξα καὶ τοῦτο, δὲν ἔτυχον ἀπαντήσεως τινὸς πειστικῆς. Ἄλλ' ὅ,τι ἠρῶντο αὐτοὶ νὰ μοὶ διακοινώσωσιν, ὅ,τι μοὶ ἀπέκρυπτον τόσον φειδωλῶς, ἀνεκάλυφα εὐκόλως, εὔρον οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τοὺς πόδας μου, ἐνῶ τὸ ἀνεζήτησαν ἐν τῷ οὐρανῷ.

Εἶνε γνωστόν ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς ἡμέρα Παρασκευὴ τῆς ἐβδομάδος εἶνε ἡ Κυριακὴ τῶν Τούρκων. Τὴν ἡμέραν ταύτην πολυπληθεῖς μεταβαίνουν εἰς τὰ τζαμιά πρὸς προσευχὴν, καὶ αἱ πρὸς ἀλλήλους ἐπισκέψεις εἰσὶ συνηθέστεραι. Τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν μετέβαινον εἰς ἐπίσκεψιν τινος ἐκ τῶν πρωτευόντων μπέηδων τῆς Λαρίσσης, ὅτε καθ' ὁδὸν συνήτησα ὁμάδας Ὀθωμανῶν καὶ Ὀθωμανίδων, σπευδόντων πρὸς διεύθυνσιν τινά. Τὸ πρᾶγμα μοὶ ἐφάνη παράδοξον, διότι Ὀθωμανός, καὶ μάλιστα ἀνωτέρας τάξεως, σπεύδων ἀνὰ τὰς ὁδοὺς, εἶνε τι ἀπρόοπτον. Τὸ λόγιον τῶν Ἀγγλοσαξόνων « ὁ χρόνος εἶνε χρῆμα » παρ' αὐτοῖς οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν. Ὀπαδοὶ τοῦ σπεύδε βραδέως βαδίζουσι πάντοτε νωχελέστατα, καὶ φαίνονται αἰωνίως κεκμηκότες, καὶ ὡς ἐπανερχόμενοι ἐκ μακρᾶς πορείας. Ἡ τόση λοιπὸν σπουδὴ τῶν μοὶ ἐκίνησε τὴν περιέργειαν, καὶ ἤτοιμαζόμην νὰ ἐρωτήσω περὶ τούτου τὸν πρῶτον διαβάτην, ὅτε μεταξύ τῶν ἄλλων εἶδον σπεύδοντα καὶ γνωστόν μου διπλωμάτην, Ἀρμένιον τὸ γένος, μένοντα ἐν Λαρίσση ὡς ὑπάλληλον τῆς Πύλης· οὗτος δὲ, λύων τὴν ἀπορίαν μου, εἶπεν ὅτι ἐσπευδον πρὸς τὸ τζαμίον τῶν ὀρχομένων δερβισῶν, τῶν *Μεβλεβλήδων*, οἵτινες ὡς οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει συναδέλφοι τῶν ἀνὰ πᾶσαν Παρασκευὴν ἐκτελοῦσι τὴν ἀλλόκοτον ὀρχησίαν τῶν, ἣτις τόσους θεατὰς προσελκύει εἰς τὸ ἐν Περαιᾷ Μέγα τζαμίον τῶν. Ἐπειδὴ τὸ θέαμα μοὶ ἦτο γνωστόν, ἀπέφυγον νὰ λάβω τὴν πρὸς τὸ τζαμίον ἄγουσαν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον φίλος τις παρεπιδημῶν ἐν Λαρίσση, βαίνων δὲ καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ τζαμίον, ἄκοντα μὲ παρέσυρε μεθ' αὐτοῦ, ὅπως ἴδωμεν τοὺς στροβιλιζομένους δερβισίας. Ἄλλ' ὅτε ἐκάμψαμεν τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ, τὴν πρὸς τὸ τέμενος ἄγουσαν, οἱ πιστοὶ παμπληθεῖς ἐξήρχοντο αὐτοῦ, ἀνήγγειλαν δ' ἡμῖν ὅτι ἡ τελετὴ ἔληξεν· ὅτι ὅμως εἰς ἄλλο παρακείμενον τέμενος, ἀνήκον δ' εἰς ἄλλην αἵρεσιν δερβισῶν, τῶν *Σαδὶ*, ἦτοι ἐμπνεομένων ἢ ὠρνομένων, ἐξακολουθεῖ ἡ ἱεροπραξία, καὶ δυνάμεθα, ἐάν θέλωμεν, νὰ παραστῶμεν εἰς αὐτήν. Τοῦτο δὲ καὶ ἀμέσως ἐπράξαμεν, εἰσελθόντες ἐντὸς εὐρέος προαυλίου, εἰς τὴν βορείαν τοῦ ὀποίου πλευρὰν ὤλο-

δόμητο τὸ τέμενος. Τὸ οἰκοδόμημα ἦτο ἐλεεινὸν καὶ σχεδὸν ἠρειπωμένον· ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ δὲ αὐτῆ ὄψις ἐμαρτύρει, ὅτι οἱ ἐπιτροπεύοντες εἰς τὰ τῆς περιουσίας του (καὶ εἶνε γνωστόν ὅτι ὅλα τὰ ἐν Λαρίσση τεμῆνη ἔχουσι μεγάλα εἰσοδήματα ἐκ κτημάτων) μᾶλλον ἐμερίμων ἵνα διὰ τῶν εἰσοδημάτων τρέφονται αὐτοί, ἢ δαπανῶσι πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ τεμένου. Γραῖαι, δυσειδέσταται αἰθιοπίδες, ἀπελεύθεραι δοῦλαι τῶν χαρμίων, ἐφραπτον τὴν εἰσοδὸν τοῦ προαυλίου πωλοῦσαι ἑρβίνθους (στραγάλια), αἰθιοψὶ δὲ μὲ κτηνώδη φυσιογνωμίαν, ἄμα ἰδὼν ἡμᾶς, προσεφέρθη ὡς ὀδηγός. Ὑπὸ τούτου ὀδηγοῦμενοι ἀνήλθομεν κλίμακα ἐξ ἐπτὰ ἢ ὀκτῶ βαθμίδων, σεσαθρωμένην, διὰ θύρας δὲ ὕψους μολὶς ἀναστήματος εἰσῆλθομεν ἐντὸς τοῦ τεμένου. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, κοινοτάτης ἀρχιτεκτονικῆς, οὔτε ἐξωτερικῶς, οὔτε ἐσωτερικῶς εἶχε ρυθμὸν τινα, ὡς πολλὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει τζαμιῶν. Ἐσωτερικῶς ἦτο τετράγωνος αἶθουσα, περιστύλιον δὲ ξύλινον, διὰ κιγκλίδων συνδεόμενον, ἐχώριζε τὴν αἶθουσαν εἰς δύο, εἰς κυρίως αἶθουσαν ἢ ἱερὸν τοῦ τεμένου, καὶ εἰς διάδρομον τριῶν μέτρων πλάτους. Ἄνωθεν τοῦ διαδρόμου τούτου ὑπῆρχε καὶ δευτερός, ὅστις, ὡς ἐνόησα ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ συνωθουμένων Ὀθωμανίδων, ἐξεπλήρου τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ὃν τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἡμῶν *Γυναικειᾶ*. Ἡ πρὸς μεσημβρίαν μόνον πλευρὰ τοῦ τεμένου ἦτο ἄνευ διαδρόμου, τὰ δὲ τεῖχη ἐντὸς ἦσαν κεκαλυμμένα ὑπὸ σημαίων, πρασίνων καὶ ἐρυθρῶν, φερουσῶν ποικίλα χροσὰ διάφορα καὶ γράμματα τοῦ τουρκικοῦ ἀλφαβήτου, βεβαίως ῥητὰ τοῦ Κορανίου. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἀκριβῶς τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ἐσχηματίετο ἐν τῷ τοίχῳ χιβάς ἀφ' ἧς ἀνήρτητο ἀκόντια λογοχοφώρα καὶ ἄλλα ἀγγέμαχα ὅπλα παραδόξου σχήματος. Τὸ δάπεδον τῆς ἐκ τοῦ διαδρόμου κεχωρισμένης αἰθούσης ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ ταπήτων ἀσιατικῶν, ἐκ δὲ τῆς ὀροφῆς ἐκρέμαντο κανδηλαί, φωτιζούσαι ἀμυδρῶς τὴν αἶθουσαν. — Ἐπροχωρήσαμεν σχεδὸν ψηλαφητῆ ἐντὸς τοῦ διαδρόμου, ὡς ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ σκότους, ὠθῶντες δὲ διεσχίσσαμεν τοὺς πολυαριθμούς θεατὰς, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν Ὀθωμανοὶ, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων, ἰδίως ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται. Ἐν τῷ κεχωρισμένῳ ἱερῷ χώρῳ ἐκάθητο ἀναμιξ μετὰ δερβισῶν οἱ τὰ πρῶτα μεταξύ τῶν ἐν Λαρίσση Τούρκων φέροντες, ἅπαντες ἀνυπόδητοι, κρατοῦντες ἀνὰ χεῖρας κομβολόγια, σοβαροὶ τὴν μορφήν καὶ διαρκῶς κινοῦντες τὰ χεῖλη· ἦσαν παραδεδωμένοι εἰς σιωπηλὴν προσευχὴν. Οἱ δερβισαὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν γονάτων καθήμενοι καὶ κρατοῦντες βίβλους, ἀνεγίνωσκον, κινοῦντες κατὰ τὴν συνήθειαν ὄλων τῶν Ἀσιατικῶν λαῶν τὰς κεφαλὰς βιαίως ἐκ τῶν ὀπισθεν πρὸς τὰ ἐμπροσθεν καὶ τὰνάπαλιν.

νο. Εἰς τὸ κέντρον τῆς αἰθούσης ἴσταντο ἕτεροι δερβίσαι κρατοῦντες βίβλους καὶ ἀναγιώσκοντες. Δύο ἐξ αὐτῶν ἕρουον κρόταλα, εἰς τὸ ἄκρον δὲ τῆς πρὸς βορρᾶν πλευρᾶς ἴστατο ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ, ὡς ἐν παρατάξει, ὁ χορὸς τῶν μεμνημένων δερβισῶν, ἀποτελούμενος ἐκ 12—15 προσώπων, συνεχῶς ἐναλλάσσόμενων, ἕτερος δὲ ὑπέργητος, μὲ μακρὸν λευκὸν πώγωνα, ἰστάμενος βήματα τινὰ μακρὰν αὐτῶν, ὡς χορηγὸς ἐδίδε τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρεως καὶ καταπύσεως τῶν ὄρχηστικῶν κινήσεων. Οἱ ἄλλοι, παριστάμενοι δερβίσαι ὑπεδοήθουν ἐν ἀνάγκῃ τὸν καταπονούμενον χορηγόν· εἰς δ' αὐτῶν νεαρῶτατος καὶ λίαν εὐειδῆς ἐξετέλει ἐναλλάξ καθήκοντα διακόνου καὶ χορευτοῦ. "Ὅτε εἰσῆλθον ἐκ κατελάθμενοι καὶ ἡμεῖς θέσιν ἐκ τῆς διαδρόμης, ἡ ἱεροπραξία εἶχεν ἀρχίσει· τὰ κρόταλα συνεκρούοντο σφοδρῶς, οἱ δερβίσαι ἐψαλλον εἰς τὴν διὰ πασῶν, καὶ ἡ ὄρχησις εἶχεν ἀρχίσει. Ἀλλ' ὅποια ὄρχησις! Ἡ δεκαπεντὰς τῶν ἀποτελούντων τὸν χορὸν ἀτόμων, ἀλληλοκρατούμενη σφιγκτικῶς ἐκ τοῦ αὐχένος, ἐξετέλει παράδοξους κινήσεις, ἰδίας μαινομένων ἀνθρώπων. Ἐναλλάξ ἐκινουῦντο ὅλοι ὁμοῦ, ὡς νὰ ὠθοῦντο ὑπὸ θαλασσοῦ κύματος, καὶ ἕκαστος χωριστὰ, κινῶν, περιστρέφων ἢ διασπρέφων τὸ τε σῶμα καὶ τὴν κεφαλὴν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Αἱ κινήσεις τῶν δ' αὐτῶν ἐρρυθμίζοντο ὑπὸ τῶν ψαλτῶν καὶ τοῦ κρότου τῶν κροτάλων, γινόμεναι ὅτε μὲν γοργότεραι, ὅτε δὲ βραδύτεραι. Ἐνίοτε ὡς καταλαμβάνομενοι ὑπὸ αἰφνιδίας ἐμπνεύσεως, βραδέως βραδέως ἤρχιζον ὄρχουμένοι κυκλικῶς περὶ τῶν ψαλτῶν ὑπόκωφοι στοναχαί, ἢ κραυγαί ὁμοίαι πρὸς τὰς τῶν κινδυνευόντων, ἐποίκιλλον τὰς μαινώδεις αὐτῶν κινήσεις. Ἐπὶ ὥραν καὶ πλεόν παριστάμενη θεατῆς τοῦ ἀλλοκότου αὐτοῦ θεάματος ἀναμένων λύσιν τινὰ· ἀλλ' ἡ λύσις δὲν ἐπῆρχετο. Τὰ δρώντα πρόσωπα τὰ κινούμενα ὡς δαιμόνια, τὰ ἀλαλάζοντα, ὧν τὸ στόμα ἐπληροῦτο ἀφρον, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ εἶχον διασταλῆ, καὶ οἱ κρόταφοὶ σφοδρότατα ἐπάλλοντο, δὲν εἶχον ἔτι ἐμπνευσθῆ, δὲν εἶχον ἐπῆρασθῆ ὑπὸ τῶν φανταστικῶν ὄντων, ὧν τὴν ἀντίληψιν ἐπεκαλοῦντο διὰ τῶν κινήσεων, τῶν γερῶν κραυγῶν καὶ τῶν ψαλμοῦδιων τῶν ἢ ἐπιφοιτῆσις τῶν δαιμόνιων ἐβράδυνεν· ἡ παρουσία τῶν ἀπίστων τὴν παρεμπόδιζεν.

Εἰς ἐκ τοῦ χοροῦ, αἰθίοψ πλωρῖος, μὲ ἀληθῶς ἀποτροπαίαν καὶ ἀγρίαν ὄψιν, εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον τῆς θρησκομανοῦς ἐξάψεως· οἱ βολβοὶ τῶν ὀφθαλμῶν του διασπρέφόμενοι σχεδὸν ἐξήρχοντο τῆς κογχῆς των, ὁ ἀφρὸς πυκνότητος ἐπεκάθητο ἐπὶ τῶν χειλέων του, αἱ δὲ ὄρχηστικαὶ του κινήσεις ἦσαν οὐχὶ μαινομένου πλέον, ἀλλ' ἄλλου τινὸς ἀγρίου ὄντος, αἰτοῦντος νὰ κατασπαράξῃ τὰ πρὸ αὐτοῦ· οἱ λοιποὶ συγχορευταὶ ἐνέτεινον καὶ αὐτοὶ τὰς δυνάμεις των, αἱ στοναχαὶ των ἐγει-

ναν ὠρυγαί, ἀλλὰ πάσας ἐκάλυπτον αἱ ὠρυγαί, αἱ σπαρακτικαὶ φωναὶ τοῦ δαιμονίων αἰθίοπος ἐφαίνετο ὡς ζητῶν σωτηρίαν, ἐκδικήσιν, τιμωρίαν. — «Κιάφρ, κιάφρ», (ἄπιστοι, ἄπιστοι) ὠρύετο φοβερῶς, καὶ μεθ' ἕκαστην ὠρυγὴν ἐπανάλαμβανε τὰς κινήσεις ταχύτερον αὐτὸς καὶ οἱ συναρχοῦμενοι. Ἀλλὰ καὶ οἱ δερβίσαι δὲν ἔμενον ἀμέτοχοι τοῦ οἴστρου, τοῦ ἔλλιγος τῶν ὄρχουμένων· καὶ αὐτῶν αἱ φυσιολογικαὶ προσέλαβον ἔκφρασιν ἀγρίαν, ἐρριπτον δὲ βλέμματα ὀργίλα, φοβερὰ πρὸς τοὺς παρισταμένους ἀπίστους, ἐνῶ οἱ πιστοὶ, ἄφρανοι, ἐνεοὶ μὲ τὸ βλέμμα προσηλωμένον ἐπὶ τοῦ παραφόρου κινουμένου συμπλέγματος, ἐφαίνοντο ὡς συνωμόται ἀναμένοντες τὸ σύνθημα παραβόλου τινὸς πράξεως. — Τῇ ἀληθείᾳ ἀκουσίως ἐρρίγησα, ἀναλογισθεὶς πῶς ἐπὶ τόσον χρόνων διεσώθην ἐκ τοιοῦτου πλήθους θρησκομανοῦς, φανατιζομένου καὶ ἐξαγριουμένου ὑπὸ ὁμοίων σκηνῶν. — Παρέμεινα ἐπὶ τινὰς ἔτι στιγμὰς θεώμενος τὴν παραφόρον αὐτὴν σκηνὴν καὶ ἀκουῶν τὰς ὠρυγὰς των, ἀλλ' εἶχον πλέον ἐξασθενήσει, ἦσαν μονότονοι, ὁ δὲ αἰθίοψ καταβληθεὶς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ καμάτου, κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ δαπέδου λιπόθυμος. Καὶ οἱ δερβίσαι αὐτοὶ καταπονηθέντες μόλις ἠδύναντο νὰ ἐξακολουθήσωσι τὰς ψαλμοῦδια των, εἰς δ' αὐτῶν προσκλίνας ἐπὶ τοῦ ἐκτάδην κειμένου αἰθίοπος, ἐφέλλισεν εἰς τὸ οὖς του λέξεις ἐνθαρρυντικὰς ἴσως. Ἀλλὰ τὸ θέαμα πλέον ἦτο κοινόν, θέαμα γοήτων. — "Ὅθεν ἐθεώρησα περιττὸν νὰ παρατείνω τὴν διατριβὴν μου ἐντὸς τῆς ζοφερᾶς καὶ πινηγρᾶς ἀτμοσφαιρας, εἰς ἣν ἀπὸ ὥρας διέμενον προσδοκῶν λύσιν ἑτέραν ἐκείνης ἦν εἶδον. Ἐχορέσθην τῆς τελετῆς τῶν ὠρυομένων δερβισῶν, δι' ἃ καὶ δρομαίως κατήλθον τὴν κλίμακα, φεύγων τὴν ἀποτροπαίαν σκηνὴν τῆς θρησκοληψίας καὶ τοῦ ἀγρίου φανατισμοῦ. "Ὅτε ὅμως ἐξῆλθον εἰς τὸ προαύλιον, καὶ ὁ πνέων βορρᾶς ἀνεκούφισε τὴν ἀλγούσαν κεφαλὴν μου, ἀνεπόλησα δὲ τὴν σκηνὴν ἧς παρέστην θεατῆς, τότε ἀνελογίσθην ὅτι ἡ σκηνὴ αὕτη εἶνε ἡ μόνη ἴσως ἐξήγησις τοῦ προβλήματος, ὅπερ μὲ ἀπησχάλει ἐπὶ τόσας ἡμέρας, ὅτι οἱ *Τουρκοὶ ἔφυγον ἐκ Θεσσαλίας μόνον ἐξ αἰτίας τοῦ θρησκευτικοῦ των φανατισμοῦ.*

Ἐν Βόλῳ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1884.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΧΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΑΝΣ

Δύναται τις νὰ παραβάλλῃ τοὺς κατοίκους ἔθλους τινὸς πρὸς τὰ ὄργανα, τὰ ἀποτελοῦντα μίαν ὄρχηστραν; Πάντα διαφέρουσι ἀλλήλων κατὰ τε τὸ σχῆμα καὶ τὸν ἦχον ὃν ἐκπέμπουσι, τινὰ εἶνε χρησιμώτερα ἄλλων, οὐδὲν ὅμως εἶνε περιττὸν ὅπως ἀποτελεσθῆ ἐντελής ἄρμονία.